

Хлопчик О.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОМАНДИРІВ ТА ІНШИХ НАЧАЛЬНИКІВ

Історія людства ХХ століття знаменується створенням міжнародних кримінальних трибуналів: Міжнародний військовий трибунал в Нюрнберзький, Токійський Міжнародний військовий трибунал та інші. Сьогодні міжнародне право динамічно розвивається та систематизується. В першу чергу великим кроком в даному напрямку стало прийняття в 1998 році в Римі Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі — Римський статут).

Відповідно до міжнародного права начальник зобов'язаний запобігати порушення норм міжнародного гуманітарного права особами, які знаходяться під його керівництвом. Стаття 28 Римського статуту присвячена питанням відповідальності командирів та інших начальників. Дана стаття закріплює існуючі в міжнародному кримінальному праві теорію відповідальності командирів саме за дії підлеглих йому осіб.

Інститут відповідальності командира зародився після Другої Світової Війни, саме тоді, коли до кримінальної відповідальності, у великій кількості, притягувались військові злочинці, які очолювали державні посади у своїх країнах. Суть доктрини про відповідальності командира за дії підлеглих полягає в тому, що при наявності певних умов, командир підлягає кримінальній відповідальності за злочини вчинені його підлеглими. Необхідно враховувати і те, що дана доктрина застосовується лише до злочинів, які вчиняються підлеглими, які знаходяться безпосередньо під його командуванням, самостійно та по своїй власній волі, а не тих, які вчиняються за наказом командира, адже в даному випадку матиме місце безпосередня відповідальність командира за злочинний наказ.

Сьогодні відповідальність командирів крім Римського Статуту закріплена в багатьох інших документах, в т.ч. Додатковому протоколі I к Женевським конвенціях.

Вважаємо за необхідне окремо проаналізувати статтю 28 Римського Статуту Міжнародного Кримінального суду. Однак дана стаття по-різному врегулювала питання відповідальності військового командира (п.1 стаття 28) і цивільного начальника (п.2 стаття 28), цим самим встановивши спеціальний режим відповідальності цивільних начальників.

Що стосується відповідальності командира, то він нестиме відповідальність за злочини, які скоїв його підлеглий, якщо він знав або мав знати про скоєння цих злочинів і якщо він не прийняв необхідних мір, щоб запобігти або зупинити даний злочин. Отже відповідальність командирів передбачає наявність трьох основних елементів:

1. Особи, які скоїли злочин, знаходяться під ефективним командуванням контролем з боку командира;

2. Командир знав або повинен був знати, що його підлеглий скоїли або мають намір скоїти злочин. Крім того, навмисне ігнорування і небажання отримати відповідні знання не являються обґрунтуванням виключення відповідальності. Тобто відповідальність командира включає елементи вини і не ґрунтується на суровій відповідальності, тобто притягнення до відповідальності без встановлення вини.

3. Командир не прийняв всіх необхідних та розумних дій, щоб запобігти вчиненню злочину або покаранню особи, яка його скоїла.

Щодо відповідальності цивільних начальників, то вони підлягають кримінальній відповідальності за злочини скоєні підлеглими, які знаходяться під його ефективною владою і контролем, в результаті нездійснення ним належним чином контролю над підлеглими. Елементи злочину в даному положенні такі ж, як і в відповідальності командирів, за виключенням положення, що стосується володіння інформацією про скоєння злочину. Із змісту пункту (b) статті 28 видно, що рівень доказування для засудження цивільного начальника вищий, чим для засудження воєнного командира: необхідно доказувати, що начальник знав про скоєння злочину або свідомо ігнорувал інформацію про це. Для того щоб доказати злочинний намір цивільного начальника, необхідно, таким чином, встановити, що існувала інформація про серйозну небезпеку того, що його підлеглий мав намір скоїти або скоїв злочин, що цією інформацією начальник володів і що він вирішив не надавати їй значення. До категорії цивільних начальників відносяться політичні діячі, представники ділових кіл і посадові особи. Більш сувора норма застосовувалась по відношенню до воєнних командирів обумовлена саме структурою воєнних органів і необхідності підтримувати в них воєнну дисципліну.

Крім того, в ч. (b) п.2 стаття 28 встановила, що злочин, за який підлягає відповідальності цивільний начальник, повинно було пов'язано з діяльністю, яка здійснюється під ефективним контролем і під відповідальністю цього керівника. Даним положенням Римський Статут встановив додаткові умови цивільного керівника, які можна обґрунтувати специфікою цивільного управління і його відмінністю від воєнної організації, де традиційно існує більш високий і жорсткий рівень контролю.

Як висновок можна зазначити, що Римський Статут, цим самим розмежував відповідальність воєнного командира, взявши за основу міжнародні договори. Тобто можна говорити про важливий крок в бік кодифікації і позитивному розвитку міжнародного права. Тому Суд буде тлумачити положення статті 28 Статуту в відповідальності з його об'єктом і ціллю.

Вважаю, було б досить доцільно, щоб держави шляхом прийняття відповідних мір по імплементації Римського Статуту вели поняття відповідальності командирів в своє національне право.